

## **ВІДГУК**

офіційного опонента

головного наукового співробітника Інституту філософії імені Г. С. Сковороди

Національної академії наук України, доктора філософських наук,

професора **КУЗНЄЦОВА Володимира Івановича**

на дисертацію **КУЛЕБЯКІНА Георгія Анатолійовича**

на тему: «**Позитивна філософія як епістемологічний проєкт і її вплив**

**на українську філософську думку другої половини ХІХ – початку ХХ століття»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 033 «Філософія»

галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

### **Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами, планами й темами університету та сучасним українським контекстом**

Дослідження рецепції та трансформації західноєвропейських філософських течій на вітчизняному ґрунті є однією з важливих тем філософії науки та історії філософії. Щоби рухатися вперед, потрібно знати, що на вітчизняних теренах зробили знані й авторитетні попередники, у яких умовах та на якому ґрунті вони працювали.

Крім того, актуальність дослідження Г. А. Кулебякіна зумовлена необхідністю подолання застарілих радянських ідеологічних схем, які тривалий час спрощено трактували позитивізм як «буржуазний ідеалізм» або «реакційний махізм». У сучасному українському контексті, коли триває процес ідеологічної деколонізації, переосмислення позитивізму як епістемологічного проєкту, що заклав підвалини деяких напрямів модерної західноєвропейської та американської філософії науки, набуває особливої ваги. Робота демонструє, як українські мислителі використовували раціональну складову позитивізму для розбудови національної культури. Вони брали на ідейне озброєння не його онтологію, а імператив необхідної емпіричної перевірки будь-яких тверджень про суспільство та його розвиток.

Дисертаційне дослідження виконано у межах наукових розвідок кафедри філософії та міжнародної комунікації гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (тема «Міжкультурна комунікація в соціальних практиках як фактор формування цивілізаційної ідентичності громадян України в повоєнний період», державний реєстраційний номер 0124U001461). Воно органічно інтегрується у проблематику дослідження трансформації уявлень про раціональність у гуманітарному та соціальному знанні.

### **Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність**

Положення та висновки, сформульовані в дисертації, характеризуються достатнім ступенем обґрунтованості. Достовірність результатів дослідження забезпечується широким

колом використаних першоджерел (як західноєвропейських, так і вітчизняних), творчим застосуванням методів історико-філософської реконструкції, системного й порівняльного аналізу. Автор продемонстрував старанність у роботі з оригінальними текстами О. Конта, Р. Авенаріуса, Е. Маха, а також В. Лесевича, І. Франка та М. Драгоманова, що дало змогу зробити оригінальні текстологічні висновки.

### **Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Наукова новизна роботи є вагомим і полягає у такому:

– *вперше* здійснено цілісну історико-філософську реконструкцію безперервної лінії еволюції епістемологічних ідей від класичного позитивізму до емпіріокритицизму, її подальшої специфічної рецепції в українській думці та виходу на концепції Л. Флека;

– *вперше* обґрунтовано концепт «структурного дуалізму» в українській філософії після 1918 року, який полягає в розколі між радянською ідеологізацією та еміграційним проєктом. Його наслідком стала редукція позитивістської традиції до її ідеалістичного метафізичного аспекту та типового радянського цитування;

– *уточнено* характер епістемологічної взаємодії між позитивізмом і прагматизмом у процесі становлення ранньої філософії науки.

– *набуло подальшого розвитку* переосмислення позитивістської програми навколо подвійної проблемної осі, координатами якої є поняття індукції та демаркації.

### **Практична цінність результатів дослідження**

Результати дисертації мають певний потенціал для практичного застосування. Матеріали дослідження, його висновки та розроблені дидактичні історико-філософські схеми можуть бути використані під час підготовки курсів «Історія української філософії», «Філософія науки та епістемологія на українських теренах» та «Історія української культури». Крім того, напрацювання автора є корисними для підготовки спецкурсів з історії Львівсько-Варшавської школи та з еволюції методології гуманітарних наук в Україні.

### **Повнота висвітлення результатів дослідження в публікаціях**

Основні положення дисертаційного дослідження Г. А. Кулебякіна висвітлені достатньо повно. Автор оприлюднив статті у провідних фахових виданнях України категорії Б Переліку наукових фахових видань України (зокрема у *Віснику Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, журналі *Українознавство* та у закордонних періодичних виданнях). Апробація результатів також здійснювалася на українських науково-практичних конференціях з міжнародною участю. Публікації повністю відображають ключові змістовні положення дисертації.

### **Оцінка змісту дисертації за розділами**

У **першому розділі** здобувач здійснює методологічний аналіз передумов формування позитивістської програми, детально зупиняючись на внеску французьких соціал-утопістів

і просвітників (А. Тюрго, Н. Кондорсе, А. Сен-Сімона). Це дозволило йому виявити коріння моделі науки, що передувала працям О. Конта.

У **другому розділі** дисертації автор зосереджується на еволюції позитивізму як епістемологічного проєкту. Особливу увагу приділено переходу від емпіризму першої хвилі до емпіріокритицизму Е. Маха та Р. Авенаріуса. Логічним завершенням розділу є підрозділ 2.4, де досліджується проблема індукції та демаркації як рушій внутрішньої трансформації стилю й духу позитивістських досліджень.

У **третьому розділі**, який є центральним за своїм ідейним значенням, дисертант аналізує прямий вплив позитивізму на українську інтелектуальну традицію. Він переконливо розкриває специфіку творчої адаптації епістемології позитивізму у працях В. Лесевича, І. Франка, М. Драгоманова та М. Грушевського, а також аналізує феномен Львівсько-Варшавської школи та концепції Л. Флека. Окремо виділено жакливу долю філософії в Україні після 1918 року.

### **Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності**

Перевірка дисертації Г. А. Кулебякіна за допомогою спеціалізованого ліцензійного програмного забезпечення, а також текстологічного аналізу, здійсненого рецензентами та офіційним опонентом, не виявили жодних ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації даних. Робота виконана із дотриманням усіх норм академічної доброчесності; посилання на праці попередників є коректними.

### **Дискусійні положення та зауваження**

Попри загальну високу якість та новизну дослідження, до роботи можна висловити кілька зауважень:

1. Роботі не вистачає використання адекватної моделі наукової теорії. Дисертант (услід за аналізованими ним авторами другої та третьої хвиль позитивізму) схильний розглядати наукову теорію або як упорядковану систему речень, або як сукупність абстрактних моделей, відірваних від природи реалій, які досліджуються за допомогою теорій на основі даних їхнього емпіричного дослідження. Врахування того, що реальна наукова теорія є складною полісистемною (багатокомпонентною) структурою, дозволило б автору більш переконливо показати, чому позитивістське редуковане розуміння теорії зазнало епістемологічного фіаско у ХХ столітті. Сподіваюся, що автор ліквідує цю аргументативну прогалину у наступних дослідженнях.

2. У третьому розділі дисертації, аналізуючи творчість В. Лесевича, І. Франка та М. Грушевського, автор зазначає, що вони здійснили «трансформацію позитивістської епістемології». Проте залишається недостатньо проясненим питання: чи не призвела ця трансформація у працях українських авторів до фактичного повернення на позиції класичного наукового реалізму чи навіть примітивного матеріалізму (зважаючи на їхній культ об'єктивного історичного факту та експерименту)?

3. Автор ретроспективно використовує сучасний термін «філософія науки» щодо спадщини В. Лесевича (XIX ст.). Таке застосування понять є дискусійним, оскільки сам цей напрям канонізувався як окрема дисципліна лише у XX столітті. Доцільно було б чіткіше розмежувати виникнення самого терміну та історико-філософську генеалогію явища, на яку він вказує.

4. У підрозділі 3.4, присвяченому Львівсько-Варшавській школі та Л. Флеку, дисертант залучає їх до загальноукраїнського географічного контексту. Проте хотілося б побачити більше текстових свідчень безпосередньої концептуальної взаємодії між представниками ЛВШ та тогочасними етнічними українськими вченими і філософами (наприклад, у межах діяльності НТШ у Львові).

5. Текст дисертації у деяких підрозділах другого розділу надмірно перевантажений загальноісторичними описами біографічного характеру (наприклад, щодо французьких просвітників), що подекуди затіняє суто загальну логіко-епістемологічну тематику, що досліджується.

6. Оформлення переліку використаних джерел не повністю унормоване.

#### **Загальний висновок**

Дисертаційне дослідження на тему: «Позитивна філософія як епістемологічний проєкт і її вплив на українську філософську думку другої половини XIX – початку XX століття» є самостійною, завершеною науковою працею, що має важливе світоглядне значення. Робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Кулебякін Георгій Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

**Офіційний опонент головний науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, доктор філософських наук, професор Володимир КУЗНЕЦОВ**